

Ольга БУРКО,

orcid.org/0000-0001-5843-4686

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки та психології

Українського гуманітарного інституту

(Буча, Київська область, Україна) burkoov@gmail.com

Настасія ІВОНЧАК,

orcid.org/0000-0003-0191-8801

аспірантка кафедри української літератури

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

(Чернівці, Україна) nastya.ivonchak@gmail.com

ЩОБ ПРИЙШЛА ВЕСНА АБО НЕЗГАСНЕ КОХАННЯ БОРИСА ГРІНЧЕНКА ДО МАРІЇ ЗАГІРНЬОЇ НА ТЛІ РУКОПИСНОГО ЖУРНАЛУ «ВЕСНА» (ДО 160-ЛІТНЬОГО ЮВІЛЕЮ)

Стаття присвячена 160-річному ювілею з дня народження Бориса Грінченка та Марії Загірньої. У ній акцентовано на непромінальному значенні рукописного журналу Бориса Грінченка «Весна». Його виявлено в Херсонському щоденнику (1887). Адресатка – вірна дружина автора й знана письменниця Марія Загірня. «Весна» оформлена як хронологічно впорядковані художні тексти в трьох числах з додатком «То про те, то про се. Розмови Недогризка». Кореспонденції до першого номера «Весни» підписані вигаданим іменем Ів. Перекотиполе. У другому додано ще й П. Вільхівський та Б. Певний. У третьому номері використано два: П. Вільхівський та В. Чайченко. У всіх трьох числах журналу зазначено один і той же псевдонім редактора-видавця – В. Чайченко». У першому представлено «Мрію» Б. Певного. У першому й третьому числі «Весни» подано листи одного парубка під спільною назвою «Хто винен?» за підписом Б. Вільхівського, уривки з «Записів нудьгуючого», які автор підписав власним прізвищем. У другому числі записано афоризми невідомого філософа, здогадно, автора рукопису. Прикінцевий допис «Надзвичайна весна» («То про те, то про се. Розмови Недогризка») датований 14 березня 1887 р. Це своєрідна післямова до журналу «Весна». Кореспонденції презентовано зі збереженням автентичного написання. Борис Грінченко у рукописному журналі вживав слово кохання з епітетами «палке», «перше», «боязке», «молоде», «тихе». Проте числа «Весни» відрізняються мотто: якщо в першому номері автор пише: «Весна устала, сипле тишними квітками!»; то в другому акцентує: «Подивись: весна вернулася, сипле тишними квітками». Висвітлено ще одну грань обдаровання Бориса Грінченка як ілюстратора рукопису. Серед його малюнків – «Псіхея», «Українка», «Кріосська дівчина», «Вітрильник». Їх символи розшифровано на підставі афоризмів автора-філософа.

Уведений у науковий обіг рукописний журнал Бориса Грінченка «Весна» дає можливість осмислювати витоки обдаровання Грінченка-редактора «Нової Громади» та Марії Загірньої як авторки праці «Про одружіння на Україні в давніші часи».

Ключові слова: *адресатка, Борис Грінченко, Марії Загірня, кохання, рукописний журнал.*

Olga BURKO,

orcid.org/0000-0001-5843-4686,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Pedagogical and Psychological Sciences

Ukrainian Institute of Arts and Sciences

(Bucha, Kyiv region, Ukraine) burkoov@gmail.com

Nastasiya IVONCHAK,

orcid.org/0000-0003-0191-8801

Graduate Student at the Department of Ukrainian Literature

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

(Chernivtsi, Ukraine) nastya.ivonchak@gmail.com

**FOR SPRING TO COME OR ENDLESS LOVE BORYS GRINCHENKO
TO MARIA ZAHIRNAYA IN THE BACKGROUND OF THE HANDWRITTEN
JOURNAL “VESNA” (TO THE 160-TH ANNIVERSARY)**

The article is dedicated to the 160th anniversary of the birth of Borys Grinchenko and Maria Zahirnya. It emphasizes the essential importance of Borys Grinchenko's handwritten journal “Vesna”. It was discovered in the Kherson diary (1887). The addressee is the author's faithful wife and well-known writer Maria Zahirnya. “Vesna” is designed as a chronologically arranged artistic text in 3 volumes with appendix “To pro te, to pro se. Rozmovy Nedohryzka”. Correspondence to the 1st issue of «Vesna» was signed with the fictitious name by Iv. Perekotypole. In the 2nd one – by P. Vilkhivskiyi and B. Pevnyi. In the 3rd one by P. Vilkhivskiyi and V. Chaichenko. In all three issues of the magazine, the same pseudonym of the editor-publisher is indicated – V. Chaichenko. The first one presents “Mriyu” by B. Pevnyi. The first and third issues of “Vesna”, letters from one young man are presented under the joint title “Who is to blame?” by B. Vilkhivskiyi, excerpts from “Records of a Bored One”, which the author signed with his own surname. The second one contains the aphorisms of an unknown philosopher. The final post “Nadzvychnayna vesna” (“To pro te, to pro se. Rozmovy Nedohryzka”) is dated March 14, 1887. It is a kind of afterword to the magazine “Vesna”. In his handwritten journal, Borys Grinchenko used the word love with the epithets “ardent”, “first”, “timid”, “young”. However, the numbers of “Vesna” differ by motto: if in the first number the author writes: “Spring is tired, it is pouring with lush flowers!”; then in the second he emphasizes: “Look: spring has returned, it is pouring with lush flowers”. Another facet of B. Grinchenko's talent as a manuscript illustrator is highlighted. Among his graphic drawings are “Psyche”, “Ukrainian”, “Krios Girl”, “Sailboat”. Their symbols are deciphered based on the aphorisms of the author-philosopher.

Borys Grinchenko's handwritten journal “Vesna”, introduced into scientific circulation, provides an opportunity to understand the origins of his gift as editor of “Nova Hromada” and Maria Zahirnya as the author of work “About marriage in Ukraine in ancient times”.

Key words: addressee, Borys Grinchenko, Maria Zahirnia, love, handwritten journal.

Цьогоріч відзначаємо 160-ий день народження Марії та Бориса Грінченків. Марія Загірня побачили світ на початку літа, а Великий Просвітник – на початку зими. Проте, як установила znana грінченкознавиця Антоніна Мовчун, «поет дуже любив весну, оспівував її, виокремлював з-поміж інших пір року» (Мовчун, 2014 : 4). Ніхто не міг передбачити, що Борис Грінченко піде у засвіти саме навесні в Оспедалетті. Італійська весна не звільнила його легень із лабет хвороби. Українська земля прийняла прах сорокасемирічного сина 22 травня 1901 року, у день перепоховання Тараса Шевченка, – про що відомо з дослідження Антоніни Мовчун (Мовчун, 2015). Здогадно, тому Борис Грінченко увів лексему «весна» у назви циклів віршів: «Весняні сонети» (1886–1887), «З весняних дум» (1894).

Постановка проблеми. Грінченкознавці оминули увагою рукописний журнал «Весна», що

зберігся на сторінках Херсонського щоденника (1887). За Антоніною Мовчун, «Борис писав його для Марії» (Мовчун, 2014 : 6). Маємо й зізнання самого автора: «Я чув од редактора, що журнал цей цілком присвячений буде весні і кохання. Думка у мене така, що це непогані речі, а тобі як здається? Не знаю, чи скоро одержиться другий номер, але єсть чутка, що матеріал збирається. Таким побитом я з мандрівки привезу тобі цілу літературу і, не маючи друкованого українського журналу, ти матимеш змогу впиватися недрукованим», – про що відомо з «Весни» (Грінченко, 1887).

Аналіз досліджень. Єдиною працею, у центрі якої стоїть проблема інтимної лірики Бориса Грінченка, на сьогодні є стаття Антоніни Мовчун на тему ««Цілую твої ніженьки... Твій Борис»». Інтимна поезія Бориса Грінченка в листах до дружини». Дослідниця ввела в науковий обіг переважно більшість віршів інтимної лірики

з листів до дружини, а також зі сторінок рукописного Херсонського щоденника автора. Вона вважає подорожні нотатки херсонського періоду (1886–1887 рр.) важливою джерелознавчою працею про життя письменника. Тоді він працював помічником земського статистика у Херсоні й міг бачитися з молодою дружиною та маленькою донькою щонайбільше два рази на місяць (Мовчун, 2014 : 7). Борис зазвичай називав дружину ніжним українським ім'ям Маруся. На сторінках рукописної «Весни» зображено чотири літери, з яких складається ніжне РУСЯ.

Сонети, написані на Херсонщині, були опубліковані Борисом Грінченком. Проте, як встановила Антоніна Мовчун, це «... зовсім незначна кількість інтимної поезії. Якщо зіставити опубліковані інтимні вірші з неопублікованими, то різниця, справді, відчутна. Для людських очей призначалися твори, в яких ліричний герой разом із коханою вбачає щастя в єдиній меті, в насолоді спільної праці “над ділом святим”» (Мовчун, 2014 : 8).

Інга Погребняк вважає листування Грінченка з дружиною 1883–1885 рр. «духовно необхідною комунікативною потребою, адже саме до неї були написані ліричні, оригінальні листи-вірші, листоди, зворушливі послання. Навіть візуально ці листи вирізняються з-поміж інших – це 32 записочки, написані на невеличких аркушах паперу, та два записнички-подорожники, що складаються відповідно з 57 та 147 невеличких за обсягом сторінок» (Погребняк, 2014 : 221).

Микола Томенко у «Теорії українського кохання» звернувся до низки листів, щоденникових записів багатьох українських письменників, окрім Бориса Грінченка. Цікавим з погляду нашої теми є авторське тлумачення слів любов та кохання шляхом добору епітетів у «Короткому словнику українського кохання» до твору (Томенко, 2010). Ключовим словом рукописного журналу «Весна» Бориса Грінченка обрав кохання. Двадцятичотирьохрічний автор використав епітети «боязке», «молоде», «тихе», а також зафіксовані пізніше Миколою Томенком – «палке», «перше».

Мета статті – ввести в науковий обіг рукописний журнал «Весна» (числа 1–3), додаток «Незвичайна весна» («То про те, то про се. Розмови Недогризка») Бориса Грінченка, висвітлити ще одну грань обдаровання Грінченка як ілюстратора цього видання.

Виклад основного матеріалу. Рукописний журнал «Весна» оформлений як хронологічно впорядковані художні тексти в трьох числах. Крім спільної назви, вони містять низку псевдонімів.

Зокрема, з-поміж відомих – В. Вартовий, П. Вільхівський, М. Гримач, Куличка, Ів. Перекотиполе, Б. Певний, В. Чайченко, Л. Яворенко – Борис Грінченко використав декілька. Кореспонденції до першого номера «Весни» підписав вигаданим іменем Ів. Перекотиполе, під яким почав друкуватися у «Світі» (1881), та Василь Чайченко, уведеним до назви першої поетичної збірки «Пісні Василя Чайченка» (1894). У другому номері додав до згаданих вище прибраних імен ще й П. Вільхівський та Б. Певний. У третьому – обмежився двома з них: П. Вільхівський та В. Чайченко. В усіх трьох числах журналу зазначив один і той же псевдонім редактора-видавця – В. Чайченко. У передмові він зазначив: «... я хочу почитати журнал під заголовком: «Весна». Передплата понумерно. За кожний номер – 10 поцілунків од дівчат і жінок. Передплата для чоловіків і парубків заборонена» (Грінченко, 1887). У першому й третьому числі «Весни» подано листи одного парубка під спільною назвою «Хто винен?» за підписом Б. Вільхівського. Оприлюднюємо їх почергово, зберігаючи автентичне написання. Лист перший: «О, які палкі, які щирі бувають поцілунки першого молодого кохання! Як пригортається серце до серця, як б'ється воно, закохане, у грудях! І коханий, і кохана мов нічого не бачать на світі, окрім тільки свого кохання. Вони живуть цим коханням і слова: "Скажи тільки слово, і я зараз умру за тебе!"; ці слова, котрі вилітають у той час з вуст закоханих, суть не тільки слова, бо єсть вони виразом справдешнього душевного почування.

Хто не знає цього, хто не почував цього з тих, хто має серце, хто кохав або кохає? І ось два коханця поєднались навіки, тепер їх ніяка сила не розлучить, не розведе! Скільки знов нового, невідомого досі, щастя!

Але ж мина час... Минає рік, другий, третій... І ось уже помітно, що наші кохання не тим духом дишуть. Вони вже не цілуються або цілуються дуже зрідка, вони вже не бояться одійти одно од одного... Вони немов не ті зробились.

Чом не ті? Ні, вони ті, у їх серцях горить, як і горіло, полум'я кохання, вони люблять одно одного – в цьому можна зараз впевнитися, розлучивши їх на день, два, три... Усе так, але ж і те правда, що вони холодніші одно до одного зробилися. Чому?

Поки були вони женихом і невістою, поки йшли перші часи одружіння, радісно було дивитися на їх: як кожне силкувалося догодити другому, зробити йому що-небудь гарне, одігнати усе погане! І тепер вони не инакше думають, але ж... Але ж чоловік, яко мущина, звиклий деспотувати і поводитися “грубо”, погано, але що його робити,

коли воно так єсть? Та ще й ось що. Я люблю жінку за її характер, за серце, розум. А Ви думаете, що через нехлюйство не порятує характер, розум? Нехлюйство починається з окола, а тоді переходить і у середину» (Грінченко, 1887). Автор продовжив розмисли про кохання в листі другому: «Коли позирнемо на наших «молодих», з другого, з поверхового боку, то й тут побачимо, що вони одмінилися. Подивітця, як гарненько одягаєтця дівчина, як чепуритця, щоб сподобатся милому. І вона права: чепуріння – це аксесуар вроди і мусить бути при вроді, – хай там що хочуть кажуть добродійки і добродії з неминою шиєю і з чорними ніхтями!

Але тепер вона вже не чепуритця. Адже він – уже чоловік її – що там етикетничати! Тепер досить і заздріпаної спідниці та нічної "кофточка" – гаразд і так буде! І ось ходить жінка трохи уже й нехлюєю і чоловік звика її бачить такою, ну, звісно, не може подобатися нехлюйство і навіть найпишніша врода споганюєтця, марніє через нехлюйство.

- Стійте, стійте! – гукають напевне. – А хіба по-вашому тільки й можна кохати за вроду? А за серце, за розум і т. інше?

- А хіба я що кажу? Я кажу тільки, що не одно серце, не один розум примушують людей кохатися, що тут великий вплив має і "наружность", і навіть, коли хочете, і фізіологічні відносини.

Це, може, й погано, дуже погано, але що його робить, коли воно так єсть? Та ще й ось що. Я люблю жінку за її характер, за серце, розум. А ви думаете, що через нехлюйство не перейде характер, розум? Нехлюйство починаєтця з окола, а тоді переходить і у середину.

Отож!...Так ось, ми і дійшли до нехлюйства. Це вже не така річ, на котру й ради нема, – цій поради можна, аби хіть була. Правда, недостатки часто шкодять цьому, але ж як чисто одягатися і при недостатках можна, якщо, звісно, не доводитця зранку й до вечора бути при такій роботі, котра не дає змоги бути чистому. Та й то і на те вечір є. Адже сажотрус, як додому приходить, то вмиваєтця і одягає чисту одягу» (Грінченко, 1887). Як бачимо, автор обох листів зосередився на висвітленні викликів, що поставали на шляху чистих і ніжних почуттів закоханих.

Проте числа «Весни» відрізняються мотто: якщо в першому номері автор пише: «Весна устала, сипле пишними квітками!»; то в другому акцентує: «Подивись: весна вернулась, сипле пишними квітками».

У першому числі рукописного журналу подано уривки з «Записів нудьгуючого» від 14 березня, які

автор підписав власним прізвищем. Подаємо текст відповідно до авторського написання: «Покращаю!.. Мабуть, покращаю! Добре кращати, як у своїй истоті носиш елементи гарного, добре тоді ці елементи розвивати і кращати... А я про таке? Де у мене ці елементи? Де вони? Не знаю, не бачу! Я бачив їх колись, але не тепер. Єсть і тепер щось, єсть одне... Але ж на його так мало, так мало надії! Це єдине – це поривання до творчеської діяльності, до втілення у живі форми тих образів, котрі носить у собі душа. Але ж для цього треба мати силу, треба мати талан, а де він у мене? О, з якою лютою злобою перечитую я тепер своє шкрябання, своє недоладне віршомазство! Як усе погано, гидко навіть! І ніде ні в чому немає й крихти тієї дивної творчої сили, котра віє од творів великих майстрів.

А образи? Які образи викохав я у своїй душі для того, щоб дати їм форму? Де вони, ці образи? Їх нема, а коли й є, то які скалічені, які недоладні, які попсовані! І не зостається нічого справді живого, правдивого, котре варт було б втілити на спомин вікам грядущим!

Що ж зостається од цієї єдиної моєї надії на єдиний кращий елемент моєї натури? Нічого! Я знаю, що я ще не кину псувати папер, що я ще видам не знать нащо декільки книжок, але ж причиною цьому буде власна зопсованість, гидкість, котра не дає мені змоги, впевнившись у своїй несилі, кинути надії і не дурити ні себе, ні других.

Кинути! А може, я й жив досі тільки цим, може, якби не це, то життя не истеніло б для мене? І тепер кинути, кинути всі надії, всі сподівання на те, що живеш не звіром, що робиш діло. А це значить зректися життя, це значить, перейти у довічну темряву небуття!

А я ще люблю це життя! Я його люблю, хоча воно не давало мені щастя або давало його тільки на хвилину. Я не знаю, для чого це життя, нащо воно і мучує цим незнанням, але ж я люблю, люблю життя! І його покинути?» (Грінченко, 1887). Критичне осмислення напрацювань спрямовувало молодого Грінченка на шлях самовдосконалення.

Автор рукописної «Весни» виявився ще й ілюстратором. Серед його графічних малюнків «Псіхея», «Українка», «Кріосська дівчина» (27. III. 87) знайшли символічний. На ньому зображений вітрильник, уквітчаний трояндами, що, на нашу думку, символізує родинне життя. На парусі зображені криптоніми: М. і Б., на палубі – три надписи: 1) 1883.VII.16, Зміїв (дата й місце знакової зустрічі молодої вчительки Марії Гладиліної й педагога Бориса Грінченка на літніх учительських курсах у містечку Змієві); 2) 1883.XII.30, Богодухів (дата, коли закохані мали зустрітися й побратися в рід-

ному Маріїному місті); 3) 1884.ІІ.10, Харків (дата їхнього вінчання в Воскресенській церкві м. Харкова). Дорогу вітрильнику унікальної родини на хвилях житейського моря осявала зоря їхнього кохання: «Буває іноді в природі таке з'явище, що зіходяться в небі проти наших очей дві зірки й горять вони якийсь час подвійним світлом. За цю зустріч Грінченко повинен був дякувати долі. Та він, мабуть, і дякував», – про що відомо з праці Миколи Чернявського (Чернявський, 19018 : 45).

Смисли малюнків «Псіхея» та «Кріоська дівчина» розшифруємо на підставі афоризмів невідомого філософа, здогадно самого автора рукопису, що розміщені в другому числі «Весни»: «Ми згубили ідеал краси, бо дбаємо або про один тільки дух, або про одно тільки тіло і ніколи – про себе. Тільки греки уміли з'єднати і перше, і друге, і через те постаті в їх творах такі гарні і духом, і тілом. Жінка мусить дбати про кожен свій нігтик, про кожен волосинку, про кожен свій порух. Тоді і без вроди вона буде вродливою.

Помиляються ті, котрі думають, що дрібне піклування коло свого чола (задля краси його) здрібняє людський дух. Навпаки: занедбання краси тіла доводить і до занедбання краси духа. Але знов скажуть, що цілком пішли на служення тільки тілові, наприклад, багато жінок. А хіба вони про красу дбають? Греки дбали про тіло і були вродливі; тепер дбають про те, як би найкраще показати своє тіло – і не мають дуже мало вродливих» (Грінченко, 1887). Так Борис Грінченко формував ідеал української жінки своєї доби. Він зобразив її на малюнку «Українка». У подібному вбранні пізніше були сфотографовані дві любі йому українки – дружина й донька. Щоправда, не було на фотопортреті шанованої ними матері – Поліксенії Миколаївни Грінченко.

«Мрією» він назвав монолог Б. Певного, розміщений у першому числі: «Була весна, була весна весела, час квіток і поцілунків, і пісень. Зелений гай схилявся пестливо, немов хотів поцілувати землю; земля ж лежала пишна і убрана, як дівчина вродлива, що завітчалась і вийшла милого свого стрівати в садку під вишнею... Була весна, була весна усюди!...

І в їх серці теж була весна. Вона була вродлива, як чудова і золота мрія, і очі молодії блищали в неї першим днем кохання. І він був молодий, і в його серце билось одним із нею почуттям...

Вони зострілися і покохались, і віддалились без дум і без вагання, навіки віддалились одне одному своїми чистими серцями молодими.

І скільки ніч чудових пролетіло, ніч, повних щастя і кохання повних. Він їй дививсь в її блис-

кучі зорі-очі, вона на грудях в його зомлівала. І все, усе, що тільки може нам кохання дати, вони усе удвох тоді зазнали й не розлучилися уже й пішли навіки вкупі.

Куди пішли? Вони й самі наряд чи знали, але їх вабило, тягло туди, де світ ясний їм сьв метою і йшли вони...

Минули роки, і серця їх чисті не простигали й бились, як раніше палким коханням і надією святою на те, що прийде час колись бажаний, вони удвох нарешті дійдуть туди, до світу, що їм сьв метою вогняною. Сміялись люде з їх, сміялись, глузували і кїдали камінням навіть... Вони ж того немов не помічали, до серця серце пригорнувши щиро, вони ишли, обнявшись руками.

Але ж той світ, мета їх та бажання не ближчав їм, а все він був далеко і все їм сьв і все до себе вабив.

Де ж шляху край? Чи дійдуть же вони, чи упадуть на стежці, впадуть потомлені і змучені без міри?

Вони не знали... І не хотіли знати навіть, не хочуть знати, а все идуть, идуть, идуть...». У другому числі виявили продовження монологу під назвою «Вона кохала», підписаний тим же псевдонімом: «Ії кохання боязке було і тихе. А він не знав того, він не звертав уваги навіть на ту маленьку квітку, що їм одним весна вдїляла. І так вони закохалися, щоб більше вже не розлучались ніколи, і він забув її, життям новім узятий. Так тільки світ став навкруги! Є кохання, вже серце не благало тихо тільки погляду єдиного ласкавого, – о, ні! Воно тепер вже домагалось гордо: «Єго кохаю я – єго до себе кличу. І хай він буде мій, навіки мій хай буде!»

Але без слїду вмерло домагання горде не в час розквітлого, розпаленого серця: він не вернувся, вернуть його було несила.

Але вогонь палив її і виходу шукав. І так, як та троянда, що, без дощу, пекучим спалена сонцем, надломленим стеблом схиляється додолу і сохне і вмірає, – так і вона згорїла під вогнем з кохання. Але ж як квітка пишна та, вона й до смерті й після смерті вродою пишала...» (Грінченко, 1887).

Контрастує з ним прикінцевий запис «Надзвичайна весна» («І про те, і про се») у Херсонському щоденнику, датований 14 березня 1887 р. Здогадно, це своєрідна післямова до журналу «Весна». «І справді, у нас надзвичайна весна: у той час, як треба сяти сонцеві, співати пташкам і робитися усякому іншому, що «по штату полагається», – у той час у нас холодні вітри, грязюка. Але ж це ще нічого, цю весну ми так-сяк перетерпіли, бо не першина. А ось єсть друга «Весна», зовсім противулегла цій, так ото вже зовсім соś inner. Це, бачите, новий такий журнал з'явився, «весні й кохання» присвячений.

Весні? Але де ж ця весна? Її поки ще нема – у цьому може впевнитися кожен, виткнувши з хати носа. Правда, у деяких добродіїв єсть ще й друга весна, весна, котру вони носять у серці чи немовби носять. Але ж на біса ж виспівувати про цю проблематичну весну, «тим паче», що було вже безліч таких «весняних поетів» кохання? Мовчу перед цим словом, але ж... Але ж не можу не зауважити одного, а саме, що усі вигуки нового журналу про кохання, мають, якийсь чудний, якийсь платонічний характер. Усюди безкрайна ідилія і безрайна платонічність. Так і здається усе, що всі герої творів нового журналу зовсім і не знають кохання і не куштували его навіть, а тільки платонічно і безмірно бажають его і розписують про свої бажання в такий або інший формі. Нам здається, що коли б герої (а може, й автори?) цих творів зазнали справжнє кохання, то вони б трохи не те казали...

Що більше сказати про нову химерну «Весну»? Єдина путяща стаття у їй – це останній розділчик (у № 3) з «Уривків з записів нудьгуючого», а інше, знов кажемо, – безслідні поривання до того, чого не маємо, але бажаємо мати... От і все...» (Грінченко, 1887). Відтак Борис Грінченко залишив роботу на Херсонщині, щоб більше ніколи не повернутися до місць, де не міг реалізуватися. Згодом у листі до своєї Марії від 15 грудня 1893 року зафіксував суголосні розсміли: «Оригінально впорядковано цю землю: кожній людині дано потребу їсти, але не кожній дано змогу заробляти собі на їжу. Чого ж варта всі наша культура ets, коли чоловік здоровий і недурний і не зовсім лінивий мусить сидіти без праці, не знаходячи її?!» (Грінченко, 1893).

Від'їзд навесні, у пору оновлення природи, знакував поворот долі подружжя Грінченків до про-

світництва, упорядкування «Словаря української мови» (1907–1909), запис і оприлюднення етнографічних скарбів українського народу (1895–1899), видання журналу «Нова Громада» (1906), підготовку до заснування «Педагогічного журналу» тощо. За влучним висловом Антоніни Мовчун, подружжя Грінченків «...єднала праця задля України й кохання» (Мовчун, 2013 : 1). Борисові думки, викладені у «Весні», відлунювали в серці Марії Загірньої впововж усього її життя. Виявом цього вважаємо збереження й упорядкування нею архіву письменника. За Антоніною Мовчун, «Марія зробила все, щоб ім'я її чоловіка, невтомного діяча Бориса Грінченка залишилося навечно в історії української культури» (Мовчун, 2013 : 1).

Висновки. Отже, нами введено в науковий обіг рукописний журнал «Весна» з додатком «То про те, то про се. Розмови Недогризка» та ілюстраціями Бориса Грінченка херсонського періоду (1887). Його адресаткою була вірна дружина, повсякденна супутниця й znana письменниця Марія Загірня. В усіх трьох числах журналу автор зазначив один і той же псевдонім редактора-видавця – В. Чайченко. Ним же підписав і створені малюнки «Псіхея», «Українка», «Кріосська дівчина», «Вітрильник».

Відтепер наші сучасники та сучасниці мають можливість осмислювати витоки обдаровання Грінченка-редактора журналу «Нова Громада» (1906), засновника україномовного «Педагогічного журналу» та Марії Загірньої як авторки праці «Про одруження на Україні в давніші часи» (1912). Сьогодні їхні духовні брати й посестри повсякчас наближають переможну весну ювілейного року для Бориса Грінченка та Марії Загірньої.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грінченко Б. Д. Щоденник. 1887. ІР НБУВ. Ф. І. Од. зб. 31607.
2. Грінченко Б. Д. Лист до Марії Грінченко від 93.XII.15/27. ІР НБУВ. Ф. III. Од. зб. 42181.
3. Грінченко Б. Д. З весняних дум. *Зоря*. 1894. № 14. С. 314 – 315.
4. Загірня М. М. Про одруження на Україні в давніші часи. Київ, 1912. 47 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=1035> (дата звернення: 17.03.2023)
5. Мовчун А. І. Унікальна українська родина Бориса і Марії Грінченків. *Початкова школа*. 2010. № 4. С. 63–65.
6. Мовчун А. І. Борис Грінченко і Марія Загірня : феномен родинного життя. *Слово Просвіти*. 2013. № 12. С. 1. URL: <http://slovoprosvity.org/2013/02/22/borys-hrinchenko-i-mariia-zahirnia-fenom/> (дата звернення: 08.03.2023)
7. Мовчун А. І. «Цілую твої ніженьки... Твій Борис» Інтимна поезія Бориса Грінченка в листах до дружини. *Українська мова і література в школах України*. № 9. 2014. С. 4–9.
8. Мовчун А. І. Коли хоронили Бориса Грінченка. *Борис Грінченко – відомий і невідомий*: матеріали VII щорічних Грінченківських читань. 9 груд. 2014 р., Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. С. 12–26.
9. Погребняк І. В. Лірична компонента епістолярію Бориса Грінченка. «Я йшов туди, де гуркіт праці чути...» (До 150-річчя від дня народження Бориса Грінченка) : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 22 січня 2014 р., Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. С. 220–227.
10. Томенко М. В. Теорія українського кохання. Київ : Генеза, 2010. 128 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tohenko_Mykola/Teoria_ukrainskoho_kokhannia/ (дата звернення: 19.03.2023.)
11. Чернявський М. Ф. Кедр Ливана (спогади про Бориса Грінченка). Херсон, 1918. 46 с. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Cherniavskiy_Mykola/Kedr_Lyvana_Spohady_pro_B_Hrinchenka_vyd_1920.pdf (дата звернення: 27.02.2023).

REFERENCES

1. Hrinchenko B. D. Shchodennyk [Diary]. 1887. IR NBUV. F. I. Od. zb. 31607 [in Ukrainian].
2. Hrinchenko B. D. Lyst do Marii Hrinchenko vid 93.KhII.15/27 [Letter to Maria Grinchenko dated 93.XI.15/27]. IR NBUV. F. III. Od. zb. 42181 [in Ukrainian].
3. Hrinchenko B. D. Z vesnianykh dum [From spring thoughts]. Zoria. 1894. № 14. pp. 314 – 315 [in Ukrainian].
4. Zahirnia M. M. Pro odruzhinnia na Vkraini v davnishi chasy [About marriage in Ukraine in ancient times]. Kyiv, 1912. 47 p. [in Ukrainian]. URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=1035>
5. Movchun A. I. Unikalna ukrainska rodyna Borysa i Marii Hrinchenkiv [The unique Ukrainian family of Borys and Maria Hrinchenko]. Pochatkova shkola. 2010. № 4. p. 63 – 65 [in Ukrainian].
6. Movchun A. I. Borys Hrinchenko i Mariia Zahirnia : fenomen rodynnoho zhyttia [Borys Grinchenko and Maria Zahirnya: a phenomenon of family life]. Slovo Prosvity. 2013. № 12. p. 1 [in Ukrainian].
7. Movchun A. I. «Tsiluiu tvoi nizhenky... Tvii Borys» Intymna poeziia Borysa Hrinchenka v lystakh do druzhyny. Ukrainska mova i literatura v shkolakh Ukrainy [«I kiss your little feet... Your Borys» Intimate poetry of Borys Grinchenko in letters to his wife]. № 9. 2014. pp. 4 – 9 [in Ukrainian].
8. Movchun A. I. Koly khoronyly Borysa Hrinchenka [When Borys Grinchenko was buried]. Borys Hrinchenko – vidomyi i nevidomyi: materialy VII shchorichnykh Hrinchenkivskykh chytan. 9 hrud. 2014 r., Kyiv : Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 2015. p. 12 – 26[in Ukrainian].
9. Pohrebniak I. V. Lirychna komponenta epistoliaruu Borysa Hrinchenka [The lyrical component of Borys Grinchenko's epistolary]. «Ja yshov tudy, de hurkit pratsi chuty...» (Do 150-richchia vid dnia narodzhennia Borysa Hrinchenka) : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf., 22 sichnia 2014 r., Kyiv : Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 2014. p. 220 – 227 [in Ukrainian].
10. Tomenko M. V. Teoriia ukrainskoho kokhannia [Theory of Ukrainian love]. Kyiv : Heneza, 2010. 128 p. [in Ukrainian]. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tomenko_Mykola/Teoria_ukrainskoho_kokhannia/
11. Cherniavskiy M. F. Kedr Lyvana (spohady pro Borysa Hrinchenka) [Cedar of Lebanon (memories of Borys Grinchenko)]. Kherson, 1918. 46 p. [in Ukrainian]. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Cherniavskiy_Mykola/Kedr_Lyvana_Spohady_pro_B_Hrinchenka_vyd_1920.pdf?